

ภาคผนวก ค

รายละเอียดโครงการพลังเครือข่ายยุติธรรมชุมชนแก้ปัญหายาเสพติด

โครงการพลังเครือข่ายยุติธรรมชุมชนแก้ปัญหายาเสพติด

ความเป็นมา

กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม เป็นหน่วยงานภาครัฐที่มีภารกิจหลักในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดให้กลับตนเป็นพลเมืองดีมาตั้งแต่ พ.ศ. 2522 โดยดำเนินการทั้งการสืบเสาะและพินิจ การควบคุมและสอดส่อง (การคุมประพฤติและการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่นส่งไปบำบัดรักษาอาการติดยาเสพติดให้โทษ ความบกพร่องทางร่างกายและจิตใจ การจัดให้ทำงานบริการสังคม การสงเคราะห์หรือการอบรมให้เกิดทักษะในการดำเนินชีวิต ตลอดจนเพื่อพัฒนานิสัยความประพฤติ เป็นต้น) มีบุคลากรที่ทำงานด้านการปรับพฤติกรรมของผู้กระทำผิดที่กลับสู่ชุมชนโดยทำหน้าที่เป็นนักสังคมสงเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรมและมีหลักการทำงานเพื่อให้ผู้กระทำผิดได้รับสวัสดิการทางสังคมที่ดี ร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ดำเนินการพัฒนาระบบงานต้นแบบเพื่อแก้ไขปัญหายาเสพติดแบบครบวงจรขึ้น ค้นหาและจัดทำกลไกเพื่อรองรับผู้เสพยาเสพติดให้ออกจากวงจรปัญหาให้มากที่สุด รวมทั้งป้องกันกลุ่มผู้ที่มีโอกาสเกี่ยวข้องโดยใช้ชุมชนเป็นแกนหลัก ซึ่งจะนำไปสู่การเรียนรู้การแก้ไขปัญหามิติอื่น ๆ ของชุมชนด้วย อันจะส่งผลต่อการสร้างสุขภาวะ ความสงบสุขและความมั่นคงของประเทศ

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาหารูปแบบ กลไกและกระบวนการเพื่อให้ได้ชุมชนต้นแบบในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาของชุมชนอย่างครบวงจร
2. สร้างเครือข่ายพหุภาคี เพื่อเสริมสร้างพลังชุมชนในการแก้ไขปัญหายาต่าง ๆ ของชุมชนอย่างต่อเนื่องและถาวร ซึ่งสามารถนำไปปรับใช้ขยายผลและเชื่อมต่อกับระบบงานกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งระบบงานปกติของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องได้
3. พัฒนาระบบสนับสนุนการสร้างเครือข่ายพหุภาคี ในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาของชุมชนให้มีประสิทธิภาพทั้งทางด้านศักยภาพ สมรรถนะของทรัพยากรมนุษย์ ด้านวิชาการ ด้านระบบข้อมูล วัสดุอุปกรณ์ และปัจจัยต่าง ๆ ที่จำเป็น

แนวคิดการทำงาน

เป็นการทำงานอย่างครบวงจร ทั้งการป้องกัน ปราบปราม บำบัดรักษาฟื้นฟู สงเคราะห์ ช่วยเหลือ ติดตาม เฝ้าระวังโดยใช้ชุมชนเป็นแกนหลัก โดยอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่ตามธรรมชาติในชุมชนทั้งด้านทุนทรัพยากรมนุษย์ เงินทุนและทุนทางสังคม ภาครัฐเป็นเพียงผู้กระตุ้นให้การสนับสนุนช่วยเหลือให้คำปรึกษาโดยมีการติดตามประเมินผลและสรุปบทเรียนเป็นระยะ

เป้าหมาย

เพื่อเรียนรู้จากกระบวนการแก้ไขปัญหาเสพติดไปสู่กระบวนการยุติธรรมชุมชน เกิดชุมชนที่สันติสุข โดยกระบวนการยุติธรรมชุมชนของภาคประชาชนที่เชื่อมประสานเคียงคู่กับกระบวนการยุติธรรมของรัฐ

ตัวชี้วัด

- พัฒนาการ (ความรู้ ทักษะและทักษะ) ของบุคลากร
- การรับรู้ ความเข้าใจในแนวคิดยุติธรรมชุมชน และทัศนคติต่อโครงการฯ ของทุกภาคส่วน
- ปัญหายาเสพติดในชุมชนลดบรรเทาลง
- กิจกรรมและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน
- เครือข่ายและความเข้มแข็งของเครือข่าย
- ศูนย์ยุติธรรมชุมชน (ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ)

พื้นที่เป้าหมาย 8 จังหวัด 18 ชุมชน

กรุงเทพมหานคร 3 ชุมชน : ชุมชนสวนอ้อย เขตคลองเตย ชุมชนน้อมเกล้า และชุมชน บดินทรเดชา เขตวังทองหลาง

ระยอง 2 ชุมชน : ชุมชนชากตาตั่ว อำเภอกาหลง ชุมชนท้ายโชด อำเภอบ้านค่าย

นครราชสีมา 3 ชุมชน : ชุมชนโนนกรด อำเภอลำทะเมนชัย ชุมชนบ้านสนวน อำเภอมะขาม ชุมชนโนนสว่าง อำเภอสี่คิ้ว

ชัยภูมิ 2 ชุมชน : ชุมชนบ้านฝ่อและชุมชนบ้านเมืองน้อยใต้ อำเภอมะขาม

มหาสารคาม 2 ชุมชน : ชุมชนจอกขวางและชุมชนดงใหญ่ อำเภอนาคู

ตาก 2 ชุมชน : ชุมชนแม่ตาวกลางและชุมชนมณีไพรสณธ์ อำเภอแม่สอด

ลำพูน 2 ชุมชน : ชุมชนป่าลานและชุมชนบ้านศรีมูล อำเภอบ้านธิ

ยะลา 2 ชุมชน : ชุมชนมุสลิมสัมพันธ์และชุมชนหลังวัดเมืองยะลา อำเภอเมือง

ระยะเวลาการดำเนินการ

เมษายน 2546-มีนาคม 2549 ขยายถึง ตุลาคม 2549

การดำเนินงาน

โครงการฯ เริ่มต้นโดยการเปิดรับสมัครทีมงานสำนักงานคุมประพฤติที่สนใจแนวคิด ยุติธรรมชุมชน และผ่านกระบวนการคัดเลือก การพิจารณาข้อมูลจากใบสมัคร ศักยภาพ การแสดงทักษะ ความคิด ทศนคติของทีมงาน จนกระทั่งได้ทีมงานสำนักงานคุมประพฤติทั้งหมด 10 ทีม จากนั้นจึงได้มีการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาและเตรียมความพร้อมให้แก่บุคลากรของโครงการฯ ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ในสังกัดของกรมคุมประพฤติ โดยใช้รูปแบบในการฝึกอบรมดังต่อไปนี้

1. การฝึกอบรม จัดจำนวน 2 ครั้ง ดังนี้

โครงการฝึกอบรมทักษะการทำงานชุมชน โดยได้จัดฝึกอบรมทักษะการทำงานชุมชนให้กับเจ้าหน้าที่ของสำนักงานคุมประพฤติที่ผ่านการคัดเลือก โดยได้พัฒนาทักษะการทำงานชุมชน ในด้านการสังเกต จดจำรายละเอียด การจดบันทึก การตั้งคำถามและซักถาม การเรียนรู้และนำเสนอ

โครงการฝึกอบรมทักษะการทำงานชุมชน ครั้งที่ 2 โดยได้จัดการฝึกอบรมทักษะการทำงานชุมชนให้กับพนักงานคุมประพฤติของสำนักงานคุมประพฤติที่เข้าร่วมโครงการพลังเครือข่ายยุติธรรมชุมชนแก้ปัญหาเสพติดเพิ่มเติม เพื่อขยายทีมงานให้มากขึ้น กระบวนการฝึกอบรมมีดังนี้ ทบทวนการดำเนินงาน รวบรวมข้อมูล อ่านและวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลและสิ่งที่เรียนรู้มาวางแผนเพื่อดำเนินการต่อ กรณีมีข้อมูลครบถ้วนเพียงพอก็ให้วางแผนจัดกิจกรรมหรือโครงการ

2. การเยี่ยมเสริมพลังอำนาจ(Empowerment visit) จัดจำนวน 20 ครั้ง

3. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างทีมงาน 10 ทีม จัดจำนวน 9 ครั้ง

ครั้งที่ 1 โครงการเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างหัวหน้าโครงการและผู้สนับสนุนโครงการ เป็นการจัดเวทีให้ทีมปฏิบัติการภาคสนามทั้ง 10 ทีม ได้นำเสนอผลการดำเนินงานในระยะที่ 1 เป็นการนำเสนอข้อมูลและการเรียนรู้จากการดำเนินงานและข้อมูลที่ได้มา เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างทีมงานและทีมสนับสนุน ในเชิงบริหารจัดการตลอดจนเสริมความรู้ด้านวิชาการ ด้านการบริหารจัดการแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ (RBM) การเลือกกลยุทธ์และการวางแผนกิจกรรมให้สอดคล้องกับข้อมูลของชุมชน

ครั้งที่ 2 โครงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้พัฒนาทักษะการจัดการและการใช้ข้อมูลในพื้นที่เป้าหมายเพื่อจัดแผนยุทธศาสตร์ระหว่างทีมปฏิบัติการภาคสนามและผู้สนับสนุนโครงการในพื้นที่โครงการพลังเครือข่ายยุติธรรมชุมชนแก้ปัญหาเสพติด เป็นการจัดเวทีให้ทีมปฏิบัติการ

ภาคสนามและผู้สนับสนุนโครงการฯ (ทีมสำนักงานคุมประพฤติภาค) ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาทักษะการจัดการและเสริมศักยภาพในการใช้ข้อมูลเพื่อจัดทำแผนยุทธศาสตร์การทำงานโครงการต่อไป ตลอดจนนำไปปรับใช้พัฒนารูปแบบการทำงานแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน ทั้งในรูปองค์กร บุคลากรและวิธีการ ซึ่งจะช่วยผลักดันให้การดำเนินงานโครงการฯบรรลุเป้าหมาย

ครั้งที่ 3-5 โครงการเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องฐานข้อมูลชุมชน เป็นการจัดเวทีให้ทีมปฏิบัติการภาคสนามทั้ง 10 ทีม ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้การดำเนินงานการจัดทำฐานข้อมูลชุมชนและการแก้ปัญหาในการดำเนินงานระหว่างกันและเป็นเวทีให้ผู้บริหารกรมคุมประพฤติเกิดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับฐานข้อมูลชุมชนและแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ของผู้บริหารโดยการแสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะในการจัดทำฐานข้อมูลชุมชนและได้ร่วมกันออกแบบฐานข้อมูลชุมชนที่จะเชื่อมโยงและให้เกิดประโยชน์ต่อภารกิจงานชุมชนและกรมคุมประพฤติ

ครั้งที่ 6-9 การจัดกิจกรรมพัฒนาแนวคิดและทักษะการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงสู่ CJ (Community Justice) เป็นการจัดเวทีให้แกนนำชุมชนและทีมงานได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในประเด็นการทบทวนการทำงานของชุมชนและการทำงานร่วมกับทีมงานโครงการฯ การเรียนรู้ยุทธวิธีชุมชนในมุมมองของคนในชุมชน การพัฒนาแนวคิดและทักษะการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงสู่ CJ เพื่อใช้ในการขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการพลังเครือข่ายยุติธรรมชุมชนแก้ปัญหาเสพติดให้เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินงานศูนย์ยุติธรรมชุมชนต่อไป

4. การประชุมเชิงปฏิบัติการ จัดจำนวน 9 ครั้งดังนี้

4.1 การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ การวิเคราะห์ใช้ประโยชน์จากข้อมูลชุมชน เพื่อการวางแผนการดำเนินงานของทีมงาน จำนวน 2 ครั้ง เพื่อให้หัวหน้าทีมปฏิบัติการภาคสนามและหัวหน้าทีมสนับสนุนฯ รวมทั้งผู้บริหารภายในกรมคุมประพฤติได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์การทำงานชุมชนที่แตกต่างหลากหลาย และฝึกทักษะการทำแผนโดยใช้ข้อมูลชุมชน โดยผู้เข้าร่วมประชุมเกิดความเข้าใจและมองเห็นทิศทางการทำงานเพื่อการขับเคลื่อนการทำงานร่วมกับชุมชนมากขึ้น

4.2 การประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง “การใช้แผนที่ผลลัพธ์ในกระบวนการจัดทำแผนติดตาม กำกับและประเมินผล การดำเนินงานยุติธรรมชุมชนสำหรับผู้บริหารโครงการพลังเครือข่ายยุติธรรมชุมชนแก้ปัญหาเสพติด” เพื่อเพิ่มทักษะการวางแผนติดตามและประเมินผลของทีมปฏิบัติการภาคสนามและปรับมุมมองในการทำงานชุมชนร่วมกับพหุภาคีของทีมงานใน

พื้นที่และเพื่อเป็นการพัฒนาระบบติดตามงานของผู้บริหารระดับสำนักงานฯและระดับภาค ทั้งนี้เพื่อให้ได้แผนที่ผลลัพธ์ซึ่งเป็นแนวทางและเครื่องมือของผู้บริหารในการติดตามความก้าวหน้าและประเมินผลการทำงานในลักษณะภาคีหุ้นส่วน

4.3 การประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง “การสรุปและถอดบทเรียนยุทธธรรมชุมชน” เป็นเวทีให้ผู้เข้าร่วมการประชุมได้แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ รวมทั้งร่วมกันสรุปและถอดบทเรียนจากการดำเนินงานโครงการฯ เพื่อให้ได้องค์ความรู้ในการพัฒนารูปแบบยุทธธรรมชุมชนที่จะสามารถนำไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนและภารกิจของกรมคุมประพฤติต่อไป

4.4 การประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพและสร้างมาตรฐานงานยุทธธรรมชุมชน ครั้งที่ 1” เป็นเวทีระดมสมองและแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ของผู้เข้าร่วมประชุมในการพัฒนาคุณภาพงานยุทธธรรมชุมชน รูปแบบในการสร้างมาตรฐานการทำงาน การวางแผนพัฒนาระบบสนับสนุนให้เกิดการทำงานยุทธธรรมชุมชนอย่างมีคุณภาพ รวมทั้งทดลองใช้แผนพัฒนาระบบสนับสนุน

4.5 การประชุมเชิงปฏิบัติการ “การสรุปและถอดบทเรียนการทำงานชุมชน” จำนวน 4 ครั้ง เพื่อให้ทีมปฏิบัติการภาคสนามในพื้นที่เป้าหมายรวม 10 ทีม ได้ทบทวน สรุปและร่วมกันสกัดบทเรียน ความรู้จากการทำงานโครงการพลังเครือข่ายยุทธธรรมชุมชนแก้ปัญหา ยาเสพติดในภาพรวม เพื่อเป็นแนวทางการทำงานชุมชนในมิติใหม่ ได้เอกสารสรุปผลงานบทเรียน องค์ความรู้และแนวทางการทำงานชุมชนในมิติใหม่ ทั้งในด้านผู้ปฏิบัติและผู้บริหารของแต่ละทีมพื้นที่เป้าหมายรวม 10 ฉบับ ได้เอกสารแนวทางการปฏิบัติงานสำหรับผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติ และชุมชนที่ผ่านการวิเคราะห์ พัฒนาขึ้นเป็นองค์ความรู้และบทสรุปภาพรวมของโครงการพลังเครือข่ายยุทธธรรมชุมชนแก้ปัญหา ยาเสพติด

5. การประชุมทางวิชาการ เพื่อการนำเสนอผลงานโครงการพลังเครือข่ายยุทธธรรมชุมชนแก้ปัญหา ยาเสพติด จำนวน 1 ครั้ง เป็นการจัดเวทีสรุปผลการดำเนินงาน นำเสนอบทเรียนและความรู้จากประสบการณ์การทำงานโครงการพลังเครือข่ายยุทธธรรมชุมชนแก้ปัญหา ยาเสพติด ในชุมชนพื้นที่เป้าหมายจำนวน 18 ชุมชน จากมุมมองของทีมปฏิบัติการภาคสนามจำนวน 10 ทีม เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ “ยุทธธรรมชุมชน” จากมุมมองของทีมปฏิบัติการภาคสนาม ทีมสนับสนุน ภาคประชาชน นักวิชาการและผู้บริหารกรมคุมประพฤติ พัฒนาและยกระดับองค์ความรู้และเทคนิค การพัฒนายุทธธรรมชุมชนและพลังเครือข่ายยุทธธรรมชุมชนในระดับสูงขึ้น เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบายหรือการต่อยอดการเรียนรู้หรือการพัฒนางานหรือโครงการที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อกรมคุมประพฤติต่อไป

ความสำเร็จในการดำเนินงาน

ผลจากการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์หลักของโครงการพลังเครือข่ายยุติธรรมชุมชน แก้ปัญหาเสพติด ก่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพคนทำงาน การสร้างและพัฒนายุติธรรมชุมชน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่าย รวมทั้งยุทธศาสตร์ในการทำงานกับชุมชนของสำนักงาน คมประพฤติที่เข้าร่วมโครงการ 18 ชุมชน ใน 8 จังหวัด ซึ่งมีทั้งความเหมือนและต่างกัน จนสามารถสรุปเป็นกลยุทธ์ในการทำงานเพื่อสร้างและพัฒนายุติธรรมชุมชนได้ 4 กลยุทธ์ ดังนี้

ประสานการทำงานกับพหุภาคี

เพื่อแก้ปัญหาเสพติดครบวงจร

สำนักงานคุมประพฤติจังหวัดนครราชสีมา สำนักงานคุมประพฤติประจำศาลแขวง พระนครเหนือและสำนักงานคุมประพฤติประจำศาลอาญากรุงเทพใต้ ได้นำกลยุทธ์การทำงาน ร่วมกับพหุภาคีจนทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของพหุภาคี พัฒนาระบบสนับสนุนเครือข่ายพหุภาคีให้มีประสิทธิภาพทั้งทางด้านศักยภาพ สมรรถนะของทรัพยากรมนุษย์ ด้านวิชาการ ด้านระบบ ข้อมูล วัสดุ อุปกรณ์และปัจจัยต่าง ๆ ที่จำเป็น เพราะถือเป็นวัตถุประสงค์ที่สำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยป้องกันและแก้ไขปัญหามุขมน

วัฒนธรรมท้องถิ่น

มิติสำคัญของการหลอมรวมพลังอีกหนึ่งรูปแบบของการแก้ปัญหาชุมชน

สำนักงานคุมประพฤติจังหวัดลำพูนและสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดมหาสารคาม นำกลไกการแก้ไขปัญหาในรูปแบบยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในอดีตกลับมาพัฒนาอย่างมีทิศทาง ด้วยการศึกษาค้นคว้าและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ สร้างการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายโดยใช้ประเพณีท้องถิ่น ความเชื่อของชุมชนให้เกิดเป็นการทำงานร่วมกันโดยมีศูนย์รวมทางจิตใจและความสามัคคี ใช้วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นสื่อสร้างความตระหนักแก่เยาวชนถึงปัญหาเสพติด รวมทั้งกระตุ้นให้เกิดเวทีชุมชนที่ทำหน้าที่สอดส่อง ใกล้เคียงข้อพิพาทและปัญหาในชุมชน และเกิดการรวมตัวของกลุ่มต่าง ๆ ที่สามารถสร้างรายได้ให้กับกลุ่มจากการมีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เฉพาะตน ช่วยให้ชุมชนมีความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจบนฐานของความพอเพียง

สนับสนุนการรวมกลุ่มของเยาวชน

เพิ่มศักยภาพให้สามารถทำงานร่วมกับผู้ใหญ่

สำนักงานคุมประพฤติจังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ ลำพูน ยะลาและสำนักงาน คุมประพฤติประจำศาลจังหวัดแม่สอดและสีกะ สร้างพลังที่เข้มแข็งให้กับกลุ่มเยาวชนด้วยการใช้กิจกรรมที่หลากหลายและเป็นที่น่าสนใจ นอกจากช่วยลดความเสี่ยงต่อการยุ่งเกี่ยวกับ

ยาเสพติดอันจะส่งผลต่อการเกิดปัญหาอาชญากรรมในชุมชนแล้ว ยังช่วยให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังปัญหาเสพติดได้

ศูนย์การเรียนรู้

ต้นแบบแห่งยุติธรรมชุมชนบนความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

สำนักงานคุมประพฤติจังหวัดระยอง เสริมความเข้มแข็งของชุมชนท้ายซอยและชุมชนชากตาด้วงที่มีโครงสร้างของชุมชนที่เข้มแข็ง ผู้นำชุมชนมีศักยภาพสูงเนื่องจากผ่านกระบวนการซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างตำรวจและสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดมาแต่ก่อนเริ่มโครงการ

ด้วยต้นทุนเดิมที่มีอยู่ จึงกลายเป็นศูนย์การเรียนรู้ในการทำงานโครงการพลังเครือข่ายยุติธรรมชุมชนแก้ปัญหาเสพติดสำหรับเครือข่าย

ภาพที่ 1

รูปแบบที่ 2 การพัฒนาบุคลากรของโครงการพลังเครือข่ายยุติธรรมชุมชนแก้ปัญหายาเสพติดยาเสพติด

